

УДК 636.082 : 001 (047)

ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ТВАРИННИЦТВА ЯК СКЛАДОВА СОЦІО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Рецензія на монографію: *Шульга В. П. Творча спадщина професора М.А. Кравченка у системі селекційно-плеємінної справи в тваринництві УСРР/УРСР (30-ті – перша половина 80-х років ХХ ст.).* Суми: ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2018. 468 с. (Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»; кн. 101)

Віктор Куйбіда

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Україна, 08401, Київська обл., м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30

e-mail: viktor_kuybida@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5878-1899>

Історія української культури тісно пов'язана з науковими здобутками у галузі зоотехнії. Вітчизняна зоотехнічна наука має світове визнання, авторитетні дослідницькі школи, пріоритетні наукові розробки. Подальший ефективний розвиток наукових основ розведення та селекції сільськогосподарських тварин повинен ґрунтуватися на врахуванні передового вітчизняного та зарубіжного досвіду.

На шляху розвитку галузі тваринництва в УРСР особливо плідним є період 1930-х – першої половини 1980-х рр., який позначився вагомими здобутками українських учених як у розробленні концептуальних положень процесу породотворення, так і в створенні високоефективних порід сільськогосподарських тварин. Необхідність у дослідженні напрацювань даного періоду зумовлюється ще й тим, що на шляху еволюції галузевого наукового знання він позначився як перехідний етап від класичних уявлень до фундації сучасної теорії та методології селекції і розведення сільськогосподарських тварин.

У розвиток селекційної науки в УСРР 1930-х – першої половини 1980-х рр. ХХ ст. значний внесок зробив доктор сільськогосподарських наук, професор Микола Антонович Кравченко (1909-1986). З його іменем пов'язані конструктивні здобутки та рішення, які визначили подальший розвиток селекції на кілька десятиріч уперед: розроблення основних положень лінійного розведення, спрямованого вирощування молодняка, становлення галузі м'ясного скотарства в УРСР, запровадження основ перспективного планування тваринництва, збереження вітчизняного генофонду порід та ін.

З огляду на зазначене монографія В.П. Шульги «Творча спадщина професора

М.А. Кравченка у системі селекційно-плеємінної справи в тваринництві УСРР/УРСР (30-ті – перша половина 80-х років ХХ ст.)» представляє інтерес як для вивчення основних закономірностей і тенденцій розвитку селекційної науки у скотарстві досліджуваного періоду, так і для встановлення внеску професора М.А. Кравченка у розробку теоретичних, методологічних та організаційних засад системи селекційно-плеємінної роботи, становлення вищої фахової освіти в УРСР. Варто зазначити, що дана монографія є продовженням циклу авторських наукових праць 2016-2018 років, присвячених даній проблемі.

У першому розділі автор монографії проводить історіографічний аналіз наукових пошуків з селекції сільськогосподарських тварин в Україні, засвідчуючи, що теоретичний і практичний внесок професора М.А. Кравченка як організатора сільськогосподарської дослідної справи, реформатора системи фахової вищої освіти є недостатньо вивчений. Наводить характеристики наявної джерельної бази дослідження, яка охоплює опубліковані та неопубліковані документи центральних державних архівів України, м. Києва, галузевих архівів, наукові праці вчених у тваринництві, періодичні видання й інші матеріали. У запропонованій монографії введено до наукового обігу низку маловідомих документів, матеріалів періодичних видань. Для виконання поставлених дослідницьких завдань комплексно використано загальнонаукові, міждисциплінарні та історичні методи, методи джерелознавчого, архівознавчого та термінознавчого аналізу.

У другому розділі висвітлено основні тенденції та закономірності розвитку селекційної науки в Україні досліджуваного періоду, проведено її періодизацію. Показано, що однією із

тенденцій розвитку селекційної науки в УСРР/УРСР в 30-ті – першій половині 80-х років ХХ ст. було становлення галузі м'ясного скотарства.

У третьому розділі охарактеризовано чинники формування наукового світогляду М.А.Кравченка, основні з яких вбачаються у його навчанні на зоотехнічному факультеті Краснодарського сільськогосподарського інституту та в аспірантурі Тімірязевської сільськогосподарської академії, викладацькій роботі у Башкирському сільсько-господарському інституті. На становлення його творчих пошуків визначальний вплив здійснили фундаментальні наукові праці відомих учених у галузі тваринництва: А.О.Малігонова, О.І.Смирнова, О.П.Бондаренка, Ю.Ф.Лискуна, Д.А.Кисловського, М.М.Завадовського. В.П.Шульгою виділено періоди наукової та педагогічної діяльності М.А.Кравченка та встановлено пріоритетні напрями його творчих пошуків. Як важливий напрям наукової діяльності професора М.А.Кравченка вперше розглянуто популяризацію досягнень вітчизняних і зарубіжних учених у галузі тваринництва. Показано, що М.А.Кравченко доклав зусиль до становлення вітчизняної аграрної біографістики, підготував особисто низку біографічних нарисів, присвячених відомим ученим у галузі тваринництва. Учений був редактором науково-виробничого журналу «Соціалістичне тваринництво», укладачем державних племінних книг і каталогів симентальської та білоголової української порід, що висвітлювали вітчизняні селекційні досягнення.

У четвертому розділі монографії систематизовано творчий доробок М.А.Кравченка, доведено, що він є автором багатьох теоретичних розробок, які знайшли широке практичне застосування у галузі тваринництва України. Учений розвинув системну концепцію породи, розробив основні принципи та положення розведення за лініями та родинами у тваринництві. Один із перших довів загальногосподарське значення проблеми індивідуального розвитку й управління довічною продуктивністю тварин. Розробив систему спрямованого вирощування молодняку, окреслив систему заходів, що дозволяють подовжити терміни експлуатації сільськогосподарських тварин. Автором доведено пріоритетність наукових пошуків М.А.Кравченка з вивчення ефективності застосування цілеспрямованого інбридингу як ефективного прийому селекційно-племінної роботи. Аргументовано, що запроваджені М.А.Кравченком наукові підхо-

ди, зокрема системна теорія породи, методичні основи управління генеалогією породи, селекція на довічну продуктивність, обґрунтування ефективності використання особин із рекордною продуктивністю, з'ясування механізму індивідуального розвитку тварин, використання міжпородного схрещування як результативного прийому реконструкції вітчизняного генофонду, сприяли становленню сучасних концепцій селекції сільськогосподарських тварин.

Досить інформативним є матеріал про здобутки професора М.А.Кравченка як методолога селекції сільськогосподарських тварин. Особливого значення в системі селекційно-племінної роботи набули розроблені ним: методика побудови племінної роботи в конкретних умовах, методика побудови перехресно-групових родоводів, методика аналізу генеалогічних поєднань, методика вивчення і практика використання розведення за лініями, методика організації племінної роботи в племінних заводах. М.А.Кравченко є розробником програми, методичних рекомендацій зі створення нової породної групи м'ясної худоби, методики створення української м'ясної породи великої рогатої худоби. Автором монографії також виділено складові його творчого доробку, які доцільно використовувати як теоретичний і методологічний базис для розроблення сучасної стратегії ведення галузі.

У п'ятому розділі доведено, що М.А.Кравченку належить визначальний внесок у становленні організаційних основ племінної справи в УРСР. Учений розробив принципи формування племінної бази симентальської породи як бази для ефективного налагодження селекційно-племінної роботи. Координував діяльність племінних заводів, племінних радгоспів і племінних ферм. Проводив систематичний аналіз динаміки якісного складу племінних стад, встановлював бажаний тип тварин для подальшого розведення, розробляв систематику маточних стад, оцінював лінії, родини, визначав найбільш ефективні методи парування. Розробив основи перспективного планування, удосконалив принципи породного районування та породної стандартизації.

Вирізняється новизною шостий розділ, присвячений науковій школі професора М.А.Кравченка, заснованій на базі Київського ветеринарного інституту, при якій підготовлено 5 докторів і 32 кандидати біологічних і сільськогосподарських наук. Як найбільш плідний період творчої активності наукової школи розглядаються 1971-1975 роки. Виділено

основні напрями діяльності наукової школи: теорія породи та породотворення, племінного добору та підбору, лінійного розведення та генеалогічного аналізу, індивідуального розвитку сільськогосподарських тварин. Представниками наукової школи проведено дослідження з селекційно-генетичного вдосконалення симентальської породи, виведення на її основі спеціалізованих молочних і м'ясних порід, добре пристосованих до розведення в умовах різних регіонів УРСР. Як найбільші здобутки наукової школи В.П. Шульга розглядає розроблення системи лінійного розведення, основ перспективного планування у тваринництві, які отримали поширення у селек-

ційно-племінній практиці УРСР. Учнями та послідовниками М.А. Кравченка розроблено науково-методичні й організаційні основи розвитку вищої фахової освіти та дослідної справи у тваринництві УРСР.

Рецензована монографія є оригінальним науковим дослідженням, стане у нагоді спеціалістам сільського господарства, дослідникам історії аграрної науки, вченим у галузі тваринництва, студентам вищих і середніх сільськогосподарських навчальних закладів. На нашу думку, монографія не лише відтворює історію українського тваринництва, а й викликає низку питань для подальшого вивчення та дискусійного обговорення.

Надійшла до редакції 12.04.2018 р.